

A N M E L D E L S E R

Heine Andersen og Lars Bo Kaspersen (red.): Klassisk og Moderne Samfundsteori

København, Hans Reitzels Forlag, 2020.
(1259 sider, ISBN 978-87-412-7764-6).

Med seks genudgivelser og en udvidelse til et værk i to bind må *Klassisk og Moderne Samfundsteori* (eller »Marmorbogen« som den kaldes blandt studerende) siges at have lykkedes med at bidrage til det, redaktørerne betegner som »(...) en del af et større oplysningsprojekt« (s. 8). Med sine 35 kapitler inklusive et introduktionskapitel, skrevet af nordiske sociologer med et enkelt amerikansk bidrag, har værket til hovedformål at gennemgå de væsentligste samfundsteoretikere og -strømninger siden midten af 1800-tallet. Med sit brede fokus giver værket både et solidt overblik over de mange måder, sociale relationer og samfund teoretiseres på, samt en forståelse for, hvordan denne teoretisering har udviklet sig over tid og i relation til andre teorier.

Antologien er tredelt: Første del behandler de klassiske teorier, anden del behandler moderne teorier, og i tredje del gennemgår forfatterne nutidige udfordringer til de berørte teorier. Fællesnævneren for antologiens udvalg af teorier er deres nutidige relevans og stadige holdbarhed ved historisk kritisk granskning. Sondringen mellem det klassiske

og det moderne bliver primært defineret ved teoriernes udbredelsesperiode, som for klassikerne finder sted henholdsvis frem til 1. verdenskrig, og for de moderne teorier begynder efter 2. verdenskrig. Redaktørerne selv reflekterer over det arbitrære ved denne rubricering (Frankfurterskolen, indplaceret som moderne, havde for eksempel sin opstart inden 2. verdenskrig). Dog er der stor forskel på det industrialiserede samfund, for eksempel Emile Durkheim teoretiserede over, og det samfund, Anthony Giddens' teorier om globalisering beskæftiger sig med. Dermed fanger rubriceringen en forskel, der virker intuitiv for læseren med lidt historisk baggrundsviden.

Kapitlerne struktureres oftest med en kort introduktion, en gennemgang af teorierne samt en diskussion af teoriens eftermæle, kritik og indflydelse på andre samfundsteorier. Dog griber de mange forfattere fortællingen om teoretikerne og strømningerne forskelligt an, hvilket giver sig udtryk i en høj grad af heterogenitet kapitlerne imellem. Kapitlet om sociologen Max Weber inddeler tematisk hans arbejde i *Indledning, Sociologiske grundbegreber, Klasse, Stand, Parti, Politisk Sociologi* og *Religionssociolog*. Forfatteren sætter her teorierne i fokus. Derudover overlader forfatteren ikke fortolkning og diskussion af teorierne til læseren, men foretager selv denne på vegne af læseren. Denne tilgang til teoretikeren

gør kapitlet let at anvende for den almene samfundsfaglige studerende, der enten har brug for en hjælpende hånd til at læse primærteksterne eller bruger kapitlet som opslagsværk til en eksamen. Teorien kommer i centrum, samtidig med at tankegangen bagved bliver forklaret, hvilket bidrager til en dybere forståelse. Dette ser man i samme kapitel, når teorien om social handlen indledes med en redegørelse for Webers udgangspunkt i individet, der dermed sætter teorien i kontekst (s. 142). En anden type opbygning ses i kapitlet om Michel Foucault. Kapitlet indledes med en indgående diskussion af magtbegrebet, hvorefter det dykker ned i de af Foucaults begreber, som forfatteren anser som centrale for samfundsvidenskaben, nemlig disciplin, institutioner og guvernementalitet. Hvor tidligere kapitler skelner tydeligt mellem biografi, kontekst og begreber, føles det, som om de smelter sammen i dette kapitel. Selvom opbygningen tager udgangspunkt i centrale begreber, er det den historiske kontekst, Foucaults eget liv og de omkringliggende strømninger, som begreberne forklares ud fra. Som læser giver denne opbygning mulighed for indlevelse i teoriens oprindelse, men for den studerende mister kapitlet sin kraft som opslagsværk. På den måde kan forskelligheden således begrænse antologiens anvendelsesmuligheder, da ikke alle kapitler er lige anvendelige til brug som eksempelvis opslagsværk.

Hvert af antologiens kapitler benytter en række refleksionsspørgsmål som afslutning, som læseren kan benytte sig af til at reflektere over hvert kapitel. Som udgangspunkt fungerer dette værktøj godt som en måde, hvorpå læseren kan ledes ind i den givne teoretiker eller teoretiske bølges tankegang. Ydermere er spørgsmålene fordelagtige som læsevejledning i en undervisningssammenhæng, idet læseren kan blive opmærksom på de mest centrale pointer fra hvert kapitel. Dog er refleksionsspørgsmålene af meget varierende karakter. I kapitlet *Nation, nationalisme og nationalitet* opstil-

les for eksempel spørgsmål som »definer nationalisme« og »hvad er modernisering?« (s. 993). Disse spørgsmål er vage og bidrager ikke til en egentlig refleksion. De lægger i højere grad op til at terpe kapitlerne og bliver derfor banale.

Udover refleksionsspørgsmål afsluttes størstedelen af kapitlerne med en række nøglebegreber, hvor de mest centrale begreber for hvert kapitel defineres. Dette medvirker til at skabe et overblik over de vigtigste begreber samt bidrager med en klar håndgribelig forståelse af dem. Derudover indeholder de fleste af kapitlerne et eller flere biografiske afsnit om de respektive teoretikere. Her beskrives blandt andet teoretikerens fødested og -år, hvilken samtid vedkommende levede i og hans/hendes akademiske karriere. Biografierne skaber en forståelse for den enkelte teoretikers historiske kontekst samt bidrager med et indblik i vedkommendes tankesæt.

Enkelte af kapitlerne benytter sig af tabeller/figurer, hvilket er et stærkt formidlingsredskab til at forklare overordnede sammenhænge, forskelle såvel som ligheder mellem teoretiske strømninger eller forskellige perspektiver. Dette redskab kunne med fordel benyttes i højere grad gennem antologien og forstærke, hvordan de forskellige teorier ligner og adskiller sig fra hinanden. Hvert af de to bind afsluttes med en lang gennemgang af litteratur til brug af vejledende videre læsning eller som supplerende litteratur. Litteraturgennemgangen er inddelt for hvert kapitel samt inddelt efter primær og sekundær litteratur. Denne opdeling skaber et hurtigt overblik over videre litteratur for de respektive kapitler. Litteraturgennemgangen understreger brugen af værket som et opslagsværk og er en nem måde at finde litteratur på for den studerende i forbindelse med opgaveskrivning. Alt i alt indeholder *Klassisk og Moderne Samfundsteori* mange forskellige behjælpelige værktøjer, der hjælper den studerende med at strukturere og bidrage med en yderligere stærk formidlings-evne.

For en af forfatternes vedkommende var en række af kapitlerne i *Klassisk og Moderne Samfundsteori* en del af pensum på første semester. Her blev antologien benyttet som en introduktion til de respektive teoretikere og teorier inden vi læste primærlitteraturen. Antologien fungerer netop godt som introducerende litteratur til primærttekster og bidrager samtidig med et overblik og en sammenhæng mellem teorierne.

Klassisk og Moderne Samfundsteori benytter sig af en række fagbegreber, der sommetider ikke ekspliciteres. Eksempelvis nævnes begrebet »voluntaristisk handlingsteori« (s. 350) i kapitlet *Rational choice* uden en opfølgende beskrivelse af begrebet. Dette medvirker til, at antologien primært henvender sig til samfundsfaglige studerende og andre med en samfundsvidenskabelig baggrund. I forlængelse heraf risikerer antologiens implícitte træk at svække forståelsen for den førstesemesterstuderende, der nødvendigvis ikke er blevet præsenteret for de samfundsfaglige begreber endnu. Andre kapitler formår i højere grad at henvende sig til den førstesemesterstuderende. I kapitlet om *Anthony Giddens* benytter forfatteren eksempelvis mange konkrete eksempler, hvilket styrker formidlings-evnen, idet teorien gøres mere relaterbar.

Værket er som selv påpeget et oplysningsprojekt, en tour de force gennem 200 års teoretisering, deres intellektuelle rødder og samfundsmæssige transformationer. Den stiller sig dog ikke tilfreds med at dække de vigtigste samfundsteorier og traditioner. Den forsøger også med inklusionen af nutidige problemstillinger (tredje del) at forholde sig til forekomsten af nutidige spørgsmål, der kræver refleksion over samme teorier og traditioner. Dette kommer for eksempel til udtryk i kapitlet *Civilsamfund, medborgerskab og social kapital*, hvor forfatteren med udgangspunkt i de tidligere omtalte teoretikere diskuterer vigtigheden af civilsamfundet for social integration og sammenhængskraft. Med dette eksplicite fokus på civilsamfundet, og den pro-

blematik dette har udgjort for tænkere fra Hegel til Habermas, sættes teorierne i et nyt lys, da de tvinges til at forholde sig til nye tendenser som sociale medier og klimabevægelser (s. 932). For den studerende er inklusionen af aktuelle fænomener og transformationer et positivt bidrag, idet der skabes en bredere forståelse for teorierne, som igen kan vise deres samfundsmæssige relevans.

Vi finder det bemærkelsesværdigt, at antologiens kønsskævhed ikke bliver behandlet eksplicit af hverken redaktører eller bidragsydere. *Klassisk og Moderne Samfundsteori* indeholder 35 kapitler, hvoraf kun seks af kapitlerne er med bidrag fra kvinder. Vi finder, at dette bidrager til at reproducere teorihistorien som noget, der er skrevet om mænd af mænd. Omend antologien indeholder et kapitel om køn, undrer vi os over, at den hverken indeholder en metakritik eller refleksion over den store kønsskævhed blandt forfatterne. I første del af antologien omhandlende de klassiske teoretikere sættes teorierne ofte i relation til nutidige eksempler, men uden at nævne køn. Først i kapitlet *Køn og samfund* sættes de klassiske teoretikere som Karl Marx og Émile Durkheim i relation til køn. For at gøre temaet køn mere gennemgående ville det have været fordelagtigt at præsentere denne vinkel i kapitlerne, der rent faktisk omhandler Marx og Durkheim.

I kapitlet *Køn og samfund* finder vi det iøjnefaldende, at eksistensen af mangfoldige måder at praktisere seksualitet og familie på ikke nævnes fra starten af kapitlet, men først på s. 1097. Kapitlet indledes med et eksempel hentet fra heteroseksuelle parforhold: »Kvinder og mænd diskuterer parforholdet. De diskuterer, hvem der skal tage opvasken. De diskuterer, hvem der skal tage barsel, og hvor mange børn de ønsker sig overhovedet« (s. 1085). Først senere i kapitlet udbredes perspektivet til også at forklare, at der er mange forskellige måder at gøre seksualitet og familie på, hvilket ville være fordelagtigt at begynde kapitlet med. Derudover ville det have været gavnligt for antologien at

tilføje et kapitel om en teoretiker i delen om moderne samfundsteoretikere, som har haft indflydelse på den kønsmæssige forskning, således emnet får mere plads. Eksempelvis Judith Butler, som kun kort nævnes i kapitlet *Køn og samfund*. Taget i betragtning af, at 6. udgave af *Klassisk og Moderne Samfundsteori* er udgivet i 2020, lever antologien ikke op til dens samtid i henhold til temaet køn.

Aksel Bækgaard

Bachelorstuderende i Erhvervs-
administration & Sociologi,
Copenhagen Business School
&

My Sille Thomsen

Bachelorstuderende i Socialvidenskab,
Roskilde Universitet

Hanne Kathrine Krogstrup: Brugerinvolvering i Evaluering og Forskning – Metoder og formål

København: Hans Reitzels Forlag 2020
(166 sider, ISBN 978-87-412-7351-8).

Er du på vej til at gå i gang med et forsknings- eller evalueringsprojekt og ønsker at arbejde med brugerinvolvering i hele eller dele af udviklings-, dataindsamlings- og analysefasen, eller hvis du har brug for argumenter og begreber til at beskrive den brugerinvolvering, du allerede arbejder med, så er der god hjælp at hente i Krogstrups bog. Her får vi nemlig en klar indføring i brugerinvolvering i evaluering og forskning på tværs af forskellige traditioner og empiriske felter. Krogstrup ønsker at give et bidrag til arbejdet med brugerinvolvering, som ikke er normativt, og arbejder igennem bogen med at give læseren et nøgternt overblik over forskellige positioner inden for feltet frem for at fremhæve nogen positioner frem for andre. Bogen er ifølge forfatteren henvendt til professionsuddannede og akademikere, forsknings- og projektansvarlige i velfærdsinstitutioner,

der arbejder med dialog- og handlingsorienteret udvikling og forandring af den offentlige sektor og til studerende på professionshøjskoler og universiteter. Den generelle referenceramme for bogen og bogens empiriske eksempler handler om evaluering og forskning inden for den offentlige sektor. Men derudover er det som nævnt Krogstrups ærinde at se på tværs af litteraturen, så selvom der ind i mellem er eksempler fra konkrete brugergrupper, så er fokus hele tiden på begreber, metoder og designs frem for på karakteristika ved enkelte konkrete brugergrupper. Det betyder, at bogen bliver særdeles anvendelig som generel metodebog.

Bogen er inddelt i tre dele. Del 1 giver en afklaring af centrale begreber, del 2 er bogens praktiske del om design, rammer og modeller for brugerinvolvering, og del 3 placerer brugerinvolvering i en videnskabsteoretisk ramme.

Del 1 præsenterer og afklarer en lang række centrale begreber, forskellige typer af brugerinvolvering og af de helt centrale overvejelser, man som evaluator eller forsker bør gøre sig om formålet med at inddrage brugerne, og hvilken form for og grad af involvering der passer til dette formål. Med begreberne i hånden bliver man i stand til at argumentere for sit valg af brugerinvolvering og placere sit eget arbejde i en solid begrebsramme. Krogstrups opstilling af idealtyper og overbliksskemaer bliver en god støtte i denne proces. Igennem bogen trækker Krogstrup især på de tre grundlæggende argumenter for brugerinvolvering i evaluering og forskning, som præsenteres i del 1: *Vidensnytteargumentet* handler om, at offentlige organisationer gennem brugerinvolvering opnår et kvalificeret vidensgrundlag, som kan bidrage til justeringer og nyudviklede indsatser. *Det demokratiske argument* handler om, at medforskerne/brugerne har ret til at blive inddraget i essentielle dele af det demokratiske samfund, herunder de dele, der handler om at generere viden om dem selv. *Empowermentargumentet* handler om, at brugerin-

volvering fremmer en kritisk tænkning hos brugerne, (individer, organisationer eller marginaliserede samfundsgrupper), så de bliver i stand til at handle, frigøre sig og i det hele taget opnår større kontrol med eget liv og samfundsposition. Et andet væsentligt begrebsapparat handler om, hvilken form og hvilken grad af brugerinvolvering der skal arbejdes med i forbindelse med en konkret problemstilling. Her henviser Krogstrup bl.a. til King og Stevhans »interpersonelle deltagelseskvotient«, som illustrerer de forskellige grader af medforskning, der også kan inddeles i forskerstyret, samproduceret og brugerkontrolleret evaluering og forskning (s. 57-63).

Bogens del 2 om design, rammer og modeller gør det klart, at forsker/evaluators processtyring i brugerinvolverende projekter bliver særligt udfordret af, at projektdesignet udvikler sig undervejs, og at arbejdet og udviklingen undervejs er en del af projektets resultater. Det er svært, hvis ikke umuligt at følge en på forhånd tilrettelagt protokol for undersøgelsen. Krogstrup redegør for rigtig mange væsentlige elementer i projektstyringen af evaluering og forskning med brugerinvolvering, herunder: rekruttering af medforskere, tids- og ressourceforbrug, særlige hensyn til målgruppen, aflønning og oplæring af medforskere. I forbindelse med medforskernes samtykke peger Krogstrup på GDPR-hensyn, som jeg personligt kan genkende som en hindring for udvikling og anvendelse af brugerinvolverende metoder. I mit konkrete tilfælde valgte vi at droppe metoden, fordi medforskerne skulle tage billeder, hvor andre personer, som ikke havde givet samtykke, måske ville figurere. Der er sikkert mange andre lignende eksempler, og som forsker/evaluator er det selvfølgelig om at have argumenterne for brugerinvolveringen godt på plads, hvis man vil have den nødvendige opbakning fra projektets interessenter til at gennemføre brugerinvolveringen.

En klar rolle- og magtfordeling imellem forsker og medforsker er også cen-

tral for projektstyringen i brugerinvolverende projekter. Krogstrup skriver ikke så direkte, at der ofte også må formodes at være forskellige interesser og potentielle konflikter brugerne imellem, men peger dog på forskerens rolle som facilitator, der leder, guider og modererer møder. Her må facilitators rolle som konfliktløser vel indgå? Krogstrup konstaterer, at der nok ofte er sammenfald mellem forskningsleder og facilitator, men at der kan være fordele ved at have en ekstern facilitator til at navigere imellem de forskellige positioner. På side 109 giver Krogstrup et i mine øjne meget anvendeligt arbejdsredskab i form af en liste over problemstillinger i forbindelse med organiseringen af samarbejdet mellem forskere og medforskere. Noget, jeg måske godt kan savne mere indføring i, i det ellers meget udførlige afsnit, er hvordan resultaterne af brugerinvolverende forskning og evaluering kan samles og formidles? Hvis resultaterne bliver til som individuel og organisatorisk læring undervejs i projektet og processer, kan man spørge: hvornår og hvordan skal man samle resultater sammen, hvis brugerinvolveringen så at sige *er* resultatet og bærer lønnen i sig selv?

Bogens sidste del sætter forskning og evaluering, der eksplicit involverer brugere og medforskere, i en videnskabs-teoretisk sammenhæng. Det er her, man skal dykke ned, når man skal placere sig videnskabs-teoretisk i et metodekapitel. Krogstrup redegør for, at brugerinvolvering inden for det positivistiske paradigme ikke bliver betragtet som en valid metode til at opnå viden, men at inden for det konstruktivistiske paradigme vækker brugerinvolveringen en helt anden genklang ved at tildele brugernes sociale konstruktioner og fortolkning en *forrang* i forsknings- og evalueringsarbejdet. Krogstrup understreger, at brugernes perspektiver ikke er mere rigtige end andre perspektiver, men at det er forskerens/evaluators interesse at få adgang til brugernes perspektiver og deres betydning. Krogstrup kobler de tre formål med

brugerinvolvering, som blev beskrevet i del 1, til forskellige teorier inden for det konstruktivistiske paradigme: *Nytteargumentet* kobles til en fænomenologisk/fortolkende videnskabsteori, som interesserer sig for at få adgang til aktørenes subjektive erkendelse og fortolkning af verden, hvorimod *det demokratiske argument* og *empowermentargumentet* kobles til kritisk teori, som betoner, at afdækning af forskellige gruppers perspektiver handler om at kompensere for et demokratisk underskud eller at øge individers/gruppers evner til at nå egne mål. Krogstrup erkender, at der er behov for at opstille nogle videnskabelige relevanskriterier for brugerinvolvering, som kan gøre en klar vurdering af kvaliteten af forskningen/evalueringen mulig. Derfor identificerer Krogstrup fire principper for videnskabelig relevans af brugerinvolvering i litteraturen, hvoraf det tredje princip nok er det mest særlige princip for brugerinvolverende metoder i forhold til andre videnskabelige metoder. Det første princip er *relevans*, dvs. den nytte, forskningen har for et givent område. Det andet princip er *legitimitet*, dvs. forskningen skal være upartisk. Det tredje princip er, at forskningen skal have ført til *forandring*

og haft *indflydelse* på de individer, der har deltaget. Det er i mine øjne her den særlige styrke og den særlige udfordring ved brugerinvolvering i forskning og evaluering ligger. Det fjerde og sidste princip er *kredibilitet*, dvs. resultaterne skal være robuste ved at være autentiske, transparente og inkluderende.

Bogen afsluttes med et kapitel om tokenisme og magtasymmetri som en afsluttende påmindelse om, at forsker og evaluator skal undgå misrepræsentation af medforskerne. Vi får her en tjekliste til at skærpe opmærksomheden, som fokuserer på at sikre et godt, smidigt, tillidsfuldt og anerkendende samarbejde med medforskerne.

Afslutningsvis kan nævnes, en gennemgående bonus for læsere af bogen består i den løbende beskrivelse af forholdet mellem og forskellen på evaluering og forskning. Krogstrup arbejder med at afklare forskellene mellem disse to aktiviteter på en måde, som jeg i hvert fald selv vil anvende fremover i mit arbejde med forskellige typer af undersøgelser og evalueringer.

Dorte Boesby Dahl,
Danmarks Evalueringsinstitut.